

Барановська О. В.,

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник відділу дидактики
Інституту педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна

ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО СТВОРЕННЯ ШКІЛЬНОГО ПІДРУЧНИКА В ПОСТІЙНО ЗМІНЮВАНИХ УМОВАХ

Питання відповідності шкільного підручника сучасним вимогам, які усе більше і частіше міняються під тиском зовнішніх обставин постійно дискутуються в науковій спільноті. Сучасне підручникотворення реагує на виклики сучасності та трансформується відповідно до них. Створюються нові різновиди навчальної продукції: комплексне навчальне забезпечення, електронні підручники, інтегровані підручники, компетентісно орієнтовані підручники, їхні інноваційні варіанти. Вже досить давно в підручниках з мов використовується діалогічний підхід, який ґрунтується на адаптуванні діалогічних різновидів педагогічних технологій. Цілими авторськими колективами створені компетентісно орієнтовані підручники (компетентісний підхід) [1; 2; 3]. Але в умовах великих перерв внаслідок введення карантинів, пересування людей в різні куточки світу та іншого, усе більшу актуальність набуває створення відповідної технологічної бази, яка би враховувала якомога більше навчальних та інших вимог. Тому серед оновлених дидактичних вимог до шкільного підручника відносно новим є технологічний підхід, який включає багато аспектів. Аналіз педагогічної літератури свідчить про виникнення нових функцій підручника, які визначають його загальну спрямованість. Тож на сучасному етапі виникають сучасні різновиди підручника, які, на наш погляд, є важливими сьогодні: підручник як навігатор; технологічний підручник.

Підручник як навігатор утворюється як адаптація підручника в паперовому чи електронному форматі до реалій сьогодення, а саме – до вимог інформаційного суспільства. Сучасні реалії вимагають розширення інформаційного простору за допомогою застосування

медіаоб'єктів інтерактивного характеру, створення розвивальної бази за інтересами, залучення до світової культурної бази та інше. Для продуктивного засвоєння, критичного аналізу та створення нового інформаційного продукту актуальним є формування інформаційної компетентності в учнів. Ми визначаємо поняття «інформаційна компетентність» як інтегративну якість особистості, яка є результатом процесу трансформації в особливий тип міжпредметних компетентностей, які дозволяють активно обробляти, відбирати, аналізувати, трансформувати, генерувати та засвоювати потоки інформації і, як результат, прогнозувати, приймати, та реалізовувати оптимальні рішення в різних сферах діяльності [4].

Потреба в існуванні технологічного підручника виникає в умовах, коли він має стати орієнтиром в полі інформації, носити практико орієнтований характер. Головним напрямком такого підходу є підготовка учнів до самостійної діяльності в умовах швидко змінного світу та оновлення інформації. Технологічний підручник повинен мати дві обов'язкових складові: теоретичну базу та комплекс інноваційних технологій та методик активного засвоєння навчальної інформації [5; 6]. Базовим в таких умовах є психодидактичний підхід, який передбачає інтеграцію психологічних, дидактичних, методичних, предметних знань та облік психічних закономірностей розвитку особистості. Активація взаємодії тріади вчитель-учень-підручник, активізація пізнавального інтересу учнів, потреби у досягненні успіху, емоційно-ціннісної складової є показником правильної психологічної та дидактичної організації навчання. Г. Васьківська визначає психодидактичні детермінанти конструювання сучасного підручника. Наголошується, що саме психодидактика дає можливість визначити основні підходи до конструювання змісту шкільного підручника, що спонукає до розвитку мотиваційно-ціннісного компонента і формує пізнавальну активність учнів [7].

Окремо акцентуємо на не менш важливій складовій шкільного підручника – гуманітарній його наповнюваності. Першочерговим завданням гуманітарної педагогіки в час стрімкого зростання обсягів інформації та зниження їхньої якості виступає формування в учнів здатності до гуманітарного мислення, ціннісного ставлення та особистісного розвитку. Провідними принципами гуманітаризації освітнього процесу в цілому та підручника зокрема можна вважати: гуманізацію цілей та змісту; діалогізацію; диференціацію та індивідуалізацію; орієнтацію на індивідуальну освітню траєкторію учня; особистісну самореалізацію учня; ціннісні орієнтації. Результатом гуманітарної освіти за зазначених умов має стати інтелектуалізація особистості у поєднанні з реалізацією її культурного потенціалу [8].

Виходячи з огляду сучасних тенденцій та викликів, можна зробити висновок, що шкільний підручник має виконувати, крім своїх базових функцій, культурологічну, етично-гуманістичну, рефлексійну, особистісно-розвивальну функції та шляхом застосування інноваційних методик та технологій залучати учнів до світової інформаційної та культурної бази.

Література

1. Топузов О. М. Компетентнісні засади сучасного підручникотворення. Український педагогічний журнал, 2015, № 3, с. 36–47
2. Фасоля А. М., Яценко Т. О., Уліщенко В. В., Тименко В. М., Бійчук Г. Л. Українська література (рівень стандарту). Київ, Україна: УОВЦ «Оріон», 2019.
3. Трубочева С. Е., О Барановська О. В. Компетентнісно орієнтовані педагогічні технології в структурі шкільного підручника» Міжнар. наук.-практ. конф., м. Мінськ, 18–19 трав. 2018 р. Проблеми сучасного підручника, Київ, 2018, с. 81–85.

4. Барановська О. В. Методологічні аспекти реалізації педагогічних технологій за філологічним спрямуванням: еволюція та трансформація в українській школі / Український педагогічний журнал, № 1, 2020, с. 5-13.
5. Барановська О. В. Шкільний підручник в умовах нового освітнього середовища, Проблеми сучасного підручника Київ : Педагогічна думка, 2018, Вип. 21, с. 20–29.
6. Паламарчук В. Ф., Барановська О. В. Педагогічні технології навчання в умовах нової української школи: вектор розвитку. Український педагогічний журнал, 2018, № 3, с. 60–66.
7. Васьківська Г. О. Психодидактичні детермінанти конструювання сучасного підручника. Проблеми сучасного підручника: зб. тез Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 14 трав. 2019 р. Київ : Педагогічна думка, 2019. С. 20–21.
8. Барановська О. В., Косянчук С. В., Трубочева С. Е., Черноус О. В. Дидактичний контекст та особливості реалізації педагогічних технологій в умовах профільного навчання. Polish Science Journal. Warsaw: Sp. z o. o. «iScience», 2018. Issue 3. P. 62–72.